

Klara Andrén, Librarian, Rörskolan, Sweden, klaraemilia.andren@gmail.com

Läsfrämjande lärosätesbibliotek

Studenters deltagande i en ämnes- och
professionsöverskridande bokcirkel på ett
lärosätesbibliotek

Abstract

The aim of this article is to contribute to the understanding of how academic libraries in Sweden engage in reading promotion. The following questions are addressed: (1) What functions does an interdisciplinary and cross-professional book club at an academic library serve for participating students? (2) What new role does the academic library play for these students? Empirical data were gathered through a case study of a specific book club. Participant observations were used together with nine semi-structured interviews that were conducted with students who had attended the book club. Tools from the sociology of reading are used in the analysis. These include concepts from sociologist Elizabeth Long (2003), who describes the “social infrastructure of reading”. The empathetic development that can occur through fiction is problematized by using Megan Boler’s (1997) concept of “passive empathy” and “testimonial reading”. Additionally, Erik Klinenberg’s (2018) theory of libraries as a part of the “social infrastructure” is utilized in the analysis. The results indicate that the social reading within the book club enables students to read and reflect on reading as a social activity, their education, future professions, and the role of the library. The academic library emerges as an integral part of the university’s social infrastructure. The book club not only fosters encounters with literature but also facilitates interactions among students through ensuing discussions. The role of the library and its librarians is to facilitate these encounters—both with the book and with other students—and to ensure they take place.

Keywords: academic libraries, book clubs, reading promotion, social reading, lärosätesbibliotek, universitetsbibliotek, läsfrämjande, bokcirklar, social läsning

Inledning

Biblioteken står i centrum för läsfrämjande arbete och sedan 1970-talet har det skett en ständig ökning av läsfrämjande initiativ (McNicol, 2016, s. 7; Fichtelius m. fl., 2019, s. 4). Utifrån Sveriges nationella mål för läsning (Prop. 2013/14:3, s. 6–67) har Kulturrådet (2019) utvecklat ett *Handlingsprogram för läsfrämjande*. I handlingsprogrammet lyfts läsningens sociala sammanhang och en förhoppning om att öka medvetenheten om att läsning och vilka som blir läsare alltid sker i ett socialt sammanhang. Handlingsprogrammet beskriver även läsningens ”förändringspotential såväl för individen som för samhället” (Kulturrådet, 2019, s. 5).

Att lärosätesbibliotek¹ arrangerar bokcirklar är, i en svensk kontext, ett relativt nytt fenomen. Enligt Kungliga bibliotekets statistik är det bara ett fåtal av de statligt finansierade lärosätesbiblioteken som de senaste åren har arrangerat bokcirklar (Kungliga biblioteket, u.å.). Sökningar på lärosätesbibliotekens webbplatser ger dock några exempel på lärosätesbibliotek som arrangerat bokcirklar med utgångspunkt i frivillig läsning av skönlitteratur (Chalmers, u.å.; Luleå tekniska universitet, 2023; Malmö universitet, 2024). Läsning av skönlitteratur förekommer även vid svenska lärosäten utan att lärosätesbiblioteken är involverade. Handelshögskolan i Stockholm erbjuder till exempel det de kallar Literary Agenda där studenter läser ett urval böcker under ett år och delas in i grupper med högskolans personal som bokcirkelledare (Handelshögskolan, u.å.).

I en svensk kontext är forskningen om läsfrämjande arbete på lärosätesbiblioteken knapp. En kandidatuppsats från 2015 undersöker bestånd och förmedling av skönlitteratur på högskole- och universitetsbibliotek i Sverige. I den enkätundersökning som skickades till samtliga lärosätesbibliotek, med en svarsfrekvens på 85 procent, angav ett av biblioteken att man använde sig av bokcirklar som läsfrämjande metod (Bakker, 2015, s. 34).

Ett svenskt nu pågående forskningsprojekt fokuserar på socialt läsande där människor träffas och pratar om sina läsupplevelser (Uppsala universitet, u.å.). I projektet har flera studier publicerats från 2012 och framåt (se Rydbeck, 2013, 2016). Projektet rymmer dock inte undersökningar av bokcirklar där lärosätesbibliotek är huvudman. I början av 2024 publicerades en internationell studie som pekade på att fler fallstudier av bokcirklar på lärosätesbibliotek behövs (Camargo-Rojas, 2024, s. 9).

Syftet med den här artikeln är att bidra till kunskap om lärosätesbibliotekens läsfrämjande arbete. Specifikt fokuserar studien på de deltagande studenternas beskrivningar av att delta i en ämnes- och professionsöverskridande bokcirkel arrangerad av och på ett lärosätesbibliotek i Sverige. Professionsbokcirkeln, som arrangeras av Malmö universitetsbibliotek, utgör studiens empiri och blir ett fall för att närmare studera den sociala läsningens betydelse för studenterna som deltar i bokcirkeln i egenskap av just studenter. Studiens frågeställningar är (1) Vilka funktioner fyller en ämnes- och professionsöverskridande bokcirkel på ett lärosätesbibliotek för medverkande studenter? och (2) Vilken ny roll får lärosätesbiblioteket för studenterna som deltar i bokcirkeln?²

Bakgrund och tidigare forskning

Social läsning och bokcirklar

Historiskt sett har samtalet varit en central utgångspunkt för läsning (Johansson, 2024). Ändå har läsningen traditionellt ofta porträtterats som en ensamaktivitet (se Long, 1993, 2003). Den individuella läsakten har stått i fokus vid litteraturvetenskapliga studier av läsning (Forslid m. fl., 2017, s. 22; Peplow, 2017 s. 32; Persson, 2015, s. 24) och det var först på 1990-talet som forskningen, med

¹ Lärosätesbibliotek är den benämning som primärt kommer att användas i texten för att benämna de bibliotek som är kopplade till universitet och högskolor.

² Artikeln bygger på författarens examensarbete *Läsfrämjande lärosätesbibliotek* (Andrén, 2024).

inspiration från sociologin, riktade fokus på läsning som social praktik (Bessman Taylor, 2012, s. 142). Idag fokuserar forskningen dock mer på inlärningskontexten och de sociala sammanhangen för att utveckla läsning (Andersson, 2015).

Bokcirkel är ett exempel på social läspraktik. Benämningen bokcirkel avser att läsare samlas, digitalt eller fysiskt, på ett organiserat sätt för att samtala om sina läsupplevelser (Bessman Taylor, 2012). Under tjugohundratalet har det skett en markant ökning av bokcirkelinitiativ på folkbibliotek (Rydbeck, 2013), vilket kan ses som ett tecken på att läsfrämjande arbete rör sig mot en mer social kontext (Andersson, 2015, s.13).

Fristående bokcirkel har studerats världen över. Deltagande i bokcirkel beskrivs som något som skapar förutsättningar för en bredare och djupare förståelse av texten som lästs (Álvarez-Álvarez, 2016, s. 228; Bergman, 2018, s. 87; Long, 2003, s. 110). Bokcirkeldeltagare beskriver sin upplevelse av samtalen i bokcirkeln som friare än klassrumsdiskussioner, vilket gör att samtalen förflyttar sig bortom den gemensamt lästa boken till det personliga och meningsfulla (Long, 2003). Den gemensamma reflektion som kan uppstå i bokcirkel har potential att, om än på ett begränsat sätt, vidga den egna förståelsen av världen hos deltagarna och ge tillgång till nya perspektiv. Genom samtalen ges deltagarna möjlighet att reflektera över egna uppfattningar, vilket kan leda till nya insikter (Long, 2003, s.187–188).

Forskningen visar även hur skönlitterära bokcirkel kan skapa tillfälle för elever att närma sig frågor om social rättvisa. Skönlitteraturen kan då utgöra en trygg utgångspunkt för att närma sig utmanade samtalsämnen och ta sig an dem på ett kritiskt sätt tillsammans med en bibliotekarie (McNicol, 2016, s. 10–11). Även utan bibliotekariens ledning kan empatin som uppstår genom bokcirkelarnas läspraktiker ha betydelse för att utveckla medvetenhet om antirasism och knyta an till läsarens känslor och genom det skapa en moral för politiskt agerande (Davis, 2008, s. 179). Genom läsning och samtal om "den andre" kan "den andre" uppfattas som mindre avvikande (Long, 2003, s. 186).

Läsfrämjande av skönlitteratur på lärosätesbibliotek

Arbetet med läsfrämjande på lärosätesbibliotek har gått i vågor. På 1920-talet i en anglosaxisk kontext sågs arbetet med läsfrämjande av skönlitteratur som viktigt för lärosätesbiblioteken, för att sedan minska under 40- och 50-talen (Elliot, 2007, s. 35). De senaste 20 åren har skönlitterär läsning på lärosätesbibliotek åter hamnat mer i fokus (Dali & McNiff, 2019). Rathe och Blankenship (2006) visar på vikten av ett skönlitterärt bestånd på lärosätesbibliotek och att skönlitterär läsning utvecklar studenters läsförståelse av akademiska texter, förmåga att resonera samt medborgardeltagande (Rathe & Blankenship, 2006, s. 82). Det finns forskning som argumenterar för att lärosätesbibliotek bör arbeta med skönlitterär läsning och gemenskap (Dewan, 2013, 2016) samt att skönlitterär läsning kan inspirera universitetsstudenter "to imagine alternative ways of living, envision improved societies and fight for important ideals" (Dewan, 2016, s. 561).

Bokcirkel på lärosätesbibliotek

Till skillnad från folkbibliotek, där bokcirkel med skönlitteratur länge setts som en självklar del av utbudet (Lackner m. fl., 2023, s. 35), är bokcirkel på lärosätesbibliotek ovanligare (Lackner m. fl., 2023, s. 21). Sedan 2015 har dock antalet forskningsartiklar om skönlitteratur och bokcirkel på lärosätesbibliotek världen över ökat (Camargo-Rojas, 2024, s. 4) och i en anglosaxisk kontext finns flera exempel på artiklar om bokcirkel på lärosätesbibliotek. Dessa visar att studenter som väljer att delta i bokcirkel på lärosätesbibliotek mestadels redan är bekväma i bibliotekets lokaler. Genom att delta kan dock en mer personlig koppling mellan användare och personal skapas (Bull & Jacobsen Kiciman, 2021, s. 10). Deltagandet gör även att studenter återupptar sitt frivilliga läsande (Bull & Jacobsen Kiciman, 2019, s. 24), hittar ny litteratur, upptäcker nya ämnen och skapar nya relationer

med andra biblioteksanvändare och bibliotekspersonalen (Lackner m. fl., 2023, s. 22). Generellt anses bokcirkel på lärosätesbibliotek stödja gemenskap och underlätta för meningsskapande diskussioner (Kilham & Griffiths, 2017, s. 43). Lärosätesbiblioteket kan genom bokcirkel utvecklas från att enbart vara en plats för studier och hyschande av varandra till att bli en plats för gemenskap (Fajardo, 2010, s. 65). Bokcirkel på lärosätesbibliotek kan även ge studenterna möjlighet att utforska ämnen som social rättvisa, kolonialism och jämlikhet (Mansoor el al., 2023, s. 257).

Professionsutbildningar förstås här som utbildningar där både det teoretiska och det praktiska har stor betydelse (Bernhardsson & Törnqvist, 2022, s. 258). Studier av lärosätesbibliotek som arrangerar bokcirkel för studenter från flera professionsutbildningar visar att dessa kan stärka relationerna mellan bibliotekariéer och utbildningsprogrammen (Haley m. fl., 2019, s. 408; Kilham & Griffiths, 2017, s. 47). De kan även stödja tvärprofessionell kommunikation genom att skapa möten mellan studenter från olika utbildningar (Haley m. fl., 2019, s. 403; Kilham & Griffiths, 2017, s. 46–47). Genom boksamtalen får deltagarna ta del av en bredd insikter och perspektiv i en inkluderande och trygg miljö (Kilham & Griffiths, 2017, s. 46). Kilham och Griffiths (2017, s. 46) beskriver i sin studie av denna typ av bokcirkel hur de tvärprofessionella boksamtalen ofta utgick från de frågor bibliotekarién ställde men att de snabbt övergick till att deltagarna lyfte personliga och professionella reflektioner kopplade till bokens teman.

Skönlitteratur och social läsning inom akademiska studier

Social läsning och diskussioner om skönlitteratur i grupper av läkarstudenter har visat sig kunna förbereda studenter för de emotionella utmaningar som deras framtida yrke kommer att innebära (Rydén Gramner, 2021). En studie har även gjorts på användningen av Shared Reading på två av författarna benämnda professionsutbildningar på universitetsnivå i Sverige: läkarutbildningen och författarskolan (Bernhardsson & Törnqvist, 2022, s. 258). Metoden, som fokuserar på de sociala aspekterna av läsning, har visat sig ge studenterna möjlighet att skapa en djupare förståelse av sig själva, texter och andra människor. I studien är det tydligt att texterna underlättar för kommunikation om det personliga och andra erfarenheter och tankar som vanligen inte tar särskilt mycket plats i den akademiska miljön (Bernhardsson & Törnqvist, 2022, s. 262, 283). Genom samtalen tillåts olika tolkningar och perspektiv att ta plats och läkarstudenterna får chans att reflektera över känslomässiga och relationella delar av sitt framtida yrke (Bernhardsson & Törnqvist, 2022, s. 258).

Lärosätesbibliotek som mötesplats

Flera studier har undersökt lärosätesbibliotekets roll som social mötesplats (Anderson, 2017; Bailin, 2011; Bryant m. fl., 2009; Gayton, 2008). Diskussionen har ofta utgått från bibliotekets funktion och den fysiska utformningen. Fokus har även handlat om att säkerställa lärosätesbibliotekets relevans, särskilt i en tid med ständigt växande utbud av digitalt tillgängligt material.

Ett perspektiv på lärosätesbiblioteket som social mötesplats är att det skapar en gemensam miljö som bjuder in till den akademiska gemenskapen och uppmuntrar till enskilda, tysta studier, vilket hjälper studenter att fokusera genom den studieinriktade omgivning som biblioteket erbjuder (Gayton, 2008; Andersson, 2017). Gayton (2008) gör en distinktion mellan den gemensamma platsen och den sociala platsen som lärosätesbiblioteket kan utforma sin verksamhet utifrån. Den sociala platsen bjuder i högre grad in till samtal och interaktion (Gayton, 2008, s. 61). Enligt Gayton bör lärosätesbibliotekens verksamhet utformas så att den sociala inte inkräktar på de gemensamma funktionerna och han framhåller att det är svårt att upprätthålla denna balans (Gayton, 2008, s. 62–64). Anderssons (2017, s. 167) studie om Oslos universitetsbibliotek ger dock en annan bild. Här framgår det att studenterna inte bara värderar biblioteket högt som plats utan också upplever att det tillgodoser deras behov både som en mötesplats och som en gemensam studiemiljö. Dessa resultat antyder att Gaytons oro för

konflikter mellan det sociala och det gemensamma kanske inte behöver tas i beaktande i alla bibliotek.

Teoretiskt ramverk

I den här studien utgår jag från synen på bibliotek som en form av *social infrastruktur* (Klinenberg, 2018) och tillämpar det här perspektivet i lärosätesbibliotekens kontext. Jag använder det för att analysera lärosätesbibliotekets roll för bokcirkeln och dess betydelse för deltagande studenter. Jag använder även begreppet *social läsning* för att tydliggöra att bokcirkeln är en social läspraktik. Genom att lyfta fram *läsningens sociala infrastruktur* (Long, 2003) blir det tydligt att läsning inte är en ensamaktivitet. Med hjälp av begreppen *passiv empati* och *läsning av vittnesmål* (Boler, 1997) kan empati i relation till läsning problematiseras. Nedan beskriver jag utförligare de teoretiska begrepp jag utgått från för att analysera det som sker omkring läsningen av boken i bokcirkelarna och vilka sociala värden det medför.

Social infrastruktur (Klinenberg, 2018) kan förstås som platser som möjliggör att personer som för varandra är okända kan mötas och att individen kan uppleva sig inkluderad och välkommen oavsett bakgrund (Klinenberg, 2018, s. 84), vilket kan fungera skyddande för människor i utmanande situationer (Klinenberg, 2018, s. 7). Folkbiblioteken ses ofta som en av de viktigaste sociala infrastrukturerna i samhället (Klinenberg, 2018, s. 44). Särskilt pekar Klinenberg (2018, s. 36) på folkbibliotekens programverksamheter som skapare av *social infrastruktur* och som möjliggörare för att bygga nya gemenskaper (Klinenberg, 2018, s. 95).

Genom att flytta fokus från bilden av den ensamma läsaren kan *läsningens sociala infrastruktur* synliggöras (Long, 2003, s. 8–10). Den sociala infrastrukturen beskrivs av Long som nödvändig för att människor ska lära sig läsa, för att uppmuntra läsning och för att skapa möjligheter för fortsatt läsning. Vanan att läsa är alltså social och att interagera med andra är en förutsättning för läsande (Long, 2003, s. 10). Bokcirkeln studeras som ett sociokulturellt fenomen där lärande förstås som en process som uppstår i sociala sammanhang där deltagarna genom kommunikation och interaktion tar med sig kunskaper och insikter som kan användas i framtiden (Säljö, 2014). De kommunikativa processerna blir därmed avgörande för mänskligt lärande och utveckling (Säljö, 2014, s. 37).

Jag fokuserar, likt Long (2003, s.17) i hennes studie om kvinnor i bokcirkel, på de sociala praktikerna kring läsandet av litteraturen. Genom att lägga fokus på läsaren och läsningen blir det möjligt att se om och hur deltagandet i bokcirkeln skapar förutsättningar för deltagarna att skapa nya relationer, både med individer och samhälle, och att reflektera över sig själva. Enligt resonemanget ges de i bokcirkeln tillfälle att omskapa bilden av sig själva, samhället och kulturen de tillhör i förhållande till andra och till textens innehåll (Long, 2003, s. 22).

I artikeln "The risk of empathy: Interrogating multiculturalism's gaze" pekar Boler (1997) ut ett gap mellan empati och agerande för förändring. Hon problematiserar den empati som sägs utvecklas genom skönlitterär läsning och ifrågasätter hur väl den faktiskt fungerar som grund för demokrati och social förändring. Den empati som lyfts kopplat till läsning av exempelvis Nussbaum (1995) benämner Boler *passiv empati* vilket hon menar inte bidrar till agerande för rättvisa (Boler, 1997, s. 259) utan snarare till en situation där maktrelationer inte synliggörs (Boler, 1997, s. 261). Det sker alltså ingen förflyttning från empatin för individen, exempelvis för karaktärer i boken, till ett strukturellt perspektiv. Boler är enig med Nussbaum (1995) om att litteraturläsning kan bidra till identifikation och känslomässiga reaktioner men menar att den upplevelsen inte automatiskt skapar en känsla av vilket ansvar som behöver tas i förhållande till historiska och sociala förhållanden (1997, s. 261). Boler (1997, s. 225) övertygelse är att enbart empati inte leder till rättvisa eller förändrar de

ojämlikheter som samhället präglas av. Om inte förändring sker, frågar hon sig, vad blir då empati mer än "a good brotherly feeling"? (Boler, 1997, s. 261).

I stället för att läsning om "kulturellt andra" skapar en *passiv empati* menar Boler (1997) att vi behöver uppmuntra *testimonial reading*, som översätts till *läsning av vittnesmål*, vilket synliggör och understryker maktrelationerna och de sociala hierarkier som finns i samhället. Genom *läsning av vittnesmål* menar Boler (1997) att vi kan gå från att bara känna empati för en "avlägsen annan" till att i stället placera oss själva som en del i de förtryckande strukturer som skapar hinder och utmaningar för andra (Boler, 1997, s. 263). I *läsning av vittnesmål* tilldelas läsaren ett ansvar som gör att hen tvingas tänka igenom sin världsbild och konfronteras med det som uppkommer när den utmanas (Boler, 1997, s. 262). Boler argumenterar för att utbildning bör ta sin utgångspunkt i att uppmuntra studenters förmågor till just den typen av självreflektion (Boler, 1997, s. 255) och att läsning av romaner behöver leda till vad hon kallar *semiotics of empathy*, som översätts till *empatins semiotik*, där makt och sociala hierarkier betonas och relationen mellan läsare och text – den som lyssnar och den som berättar – synliggörs (Boler, 1997, s. 256).

Metod

Fallstudien

Den studerade bokcirkeln går under namnet professionsbokcirkeln och är en del i Malmö universitetsbiblioteks arbete med Mau Reads (Malmö universitet, 2024). Studenter på utbildningarna till polis, lärare i samhällskunskap, sjuksköterska, idrottsvetare, socionom och studie- och yrkesvägledare bjöds in att frivilligt delta vid sidan av studierna.

Den bok som bibliotekarierna valt ut och som cirkeln utgick från var romanen *Blir du ledsen om jag dör?* (2023) av Nicolas Lunabba. Boken användes både 2023, första året professionscirkeln genomfördes, och 2024, när den här studien genomfördes. Det är en självbiografisk berättelse som utspelar sig i Malmö och innehåller teman som rör fattigdom, segregation, kärlek, utanförskap, sorg, vänskap, familjerelationer och kriminalitet. Träffarna där boken diskuterades hölls av bibliotekarierna från Malmö universitetsbibliotek i bibliotekets lokaler. På Malmö universitets webbplats poängteras att målet är att studenterna ska diskutera boken på tvärs och på så sätt ges verktyg att skapa möten över ämnes- och professionsgränser. Detta för att få en fördjupad förståelse för svåra situationer, den egna professionen och det empatiska utforskande som kan uppstå när man läser skönlitteratur (Malmö universitet, 2024).

Professionsbokcirkeln bestod av fyra träffar. På den första träffen, "kick-offen", samlades studenterna i en av de större lektionssalarna på Malmö universitetsbibliotek. Där tilldelades de sina grupper, grupp 1–6, och fick en pocketversion av boken samt ett anteckningsblock. Samordnande bibliotekarierna hälsade studenterna välkomna och en videohälsning från bokens författare spelades upp på storbildsskärm. Studenterna fick även tid att presentera sig för varandra och fika.

Gruppindelningen av de femtio anmälda studenterna gjordes av samordnande bibliotekarierna med ambitionen att representera alla de medverkande utbildningarna i alla grupper. Grupperna bestod inledningsvis av cirka åtta studenter och en bibliotekarie som cirkelledare. Studenterna uppmuntrades att läsa första halvan av boken till bokcirkelns nästa träff. På de två efterföljande träffarna diskuterades boken i grupperna med bibliotekarien som samtalsledare och deltagarna bjöds på fika. Professionsbokcirkeln avslutades med att bokcirkeldeltagarna bjöds in till ett författarsamtal

med Nicolas Lunabba. Författarsamtalet var även öppet för allmänheten.³ Samtliga träffar varade i ungefär en timme.

Forskningsdesign

I studien används en kvalitativ metod med etnografisk ansats. Under kick-offen presenterade jag studiens upplägg och syfte. Samtliga närvarande studenter fick även information skriftligt. Femton av de närvarande studenterna meddelade intresse för att intervjuas och lämnade sina kontaktuppgifter till mig. Ett mejl om att boka in en intervju skickades till dem följande dag. I mejlet bifogades samma information som getts vid kick-offen. Nio studenter svarade och tider bokades med dem. Veckan innan intervjuerna skulle äga rum skickades ett påminnelsemejl med den inbokade tiden. Det visade sig då att tre av studenterna av olika anledningar inte uppfyllde urvalskriterierna längre. Då skickades ett nytt mejl till de som inte återkommit efter det första mejlet. Dessutom skickade de samordnande bibliotekarierna ut ett nytt meddelande till samtliga bokcirkeldeltagare som uppfyllde urvalskriteriet för att bli intervjuad: att vara student och ha medverkat på minst en av bokcirkelträffarna där boken diskuterats. Tre ytterligare studenter anmälde sig efter detta till att intervjuas.

Totalt genomfördes intervjuer med nio studenter som deltagit i professionsbokcirkeln. Genom att intervjua fler än sex till åtta personer kan, menar Eriksson-Zetterquist & Ahrne (2022, s. 64), slutsatsen dras att resultatet är relativt oberoende av enskilda personers specifika åsikter. Några av informanterna hade deltagit i samma bokcirkelgrupp. Majoriteten av grupperna finns dock representerade i studien. Genom intervjuer ville jag få ta del av deltagarnas beskrivningar av att medverka i bokcirkeln och vilka betydelser de tillskrev erfarenheten. I intervjuerna ställdes därför öppna frågor utifrån en intervjuguide med ett antal strukturerade teman med tillhörande frågor. Dessa teman var: att vara student i en bokcirkel, mötet med andra utbildningar, att läsa skönlitteratur och mötet med universitetsbiblioteket/bibliotekarierna. Informanterna fick tala fritt utifrån dessa teman, så kallade semistrukturerade intervjuer (Trost, 2010, s. 42). Sex av de intervjuer som genomfördes ägde rum i bibliotekets lokaler och tre genom Zoom. Intervjuerna spelades in efter att alla informanter gett samtycke till det. Intervjutiden varade mellan 22 minuter och 49 minuter.

Utöver intervjuerna genomförde jag deltagande observationer vid fyra tillfällen: ett planeringsmöte med de bibliotekarier som ledde bokcirkelarna, kick-offen för bokcirkeln och två möten med en av grupperna i professionsbokcirkeln. Studenterna i bokcirkelgruppen som observerades fick information om att de kunde byta grupp om de inte ville observeras. Jag strävade efter att skriva ner fältanteckningarna i så nära anslutning till observationerna som möjligt (Fangen, 2005, s. 96; Hammar Chiriac & Einarsson 2018, s. 31). Vid två av träffarna tog jag anteckningar under mötena och vid de andra direkt efter avslutat möte. I fältanteckningarna försökte jag fånga de iakttagelser jag gjorde under observationerna och övergripande redogöra för vad som gjordes och sas (Lalander, 2022, s. 134), men även hur jag upplevde träffarna (Lalander, 2022, s. 138). Genom att använda observationer kunde jag ta del av vad som hände i bokcirkelarna när det hände (Hammar Chiriac & Einarsson, 2018, s. 25). Deltagarna informerades om att jag svarade på frågor om de ställdes direkt till mig. I övrigt höll jag mig utanför de verbala interaktionerna. Utöver intervjuer och observationer har jag även tagit del av visst material som samordnande bibliotekarier delat med mig, med frågor som förberetts till träffarna och e-postutskick som gjorts till deltagande studenter.

Analysarbetet har utgått från de tre aktiviteter som analysen av kvalitativt material behöver ta utgångspunkt i enligt Rennstam och Wästerfors (2015, s.12): att sortera, reducera och argumentera. Jag har läst transkriberingarna noga och långsamt (Rennstam & Wästerfors, 2015, s. 75) och ställt

³ Det avslutande författarsamtalet är inte inkluderat i studien eftersom det tillfället låg utanför tidsramen för det examensarbete som ligger till grund för artikeln.

frågor utifrån det teoretiska ramverket och studiens frågeställningar. Därefter har jag sorterat och markerat i innehållet. Där liknande innehåll har återkommit har teman identifierats. Citaten som används har behandlats varsamt och jag har försökt behålla dem i sin originalform. Jag har dock dolt uppgifter om informanternas utbildningar för att skydda deras identiteter.

Vid genomförandet av studien har forskningsetiska principer fungerat som vägledning. Noggranna avvägningar har gjorts för att undvika etiska dilemman och särskild omsorg har tagits för att skydda informanternas integritet. Informanterna informerades tydligt om studiens syfte och upplägg, både skriftligt och muntligt, för att kunna ge sitt frivilliga och informerade samtycke till deltagande. Dessutom har principen om konfidentialitet strikt följts genom att insamlade personuppgifter hanterats på ett sätt som säkerställer att deltagarna inte kan identifieras av utomstående (Vetenskapsrådet, 2017). För att uppfylla principen om konfidentialitet (Vetenskapsrådet, 2017) har informanterna, vid redovisningen av empirin, fått benämningarna A-I. Eftersom antalet deltagande studenter i bokcirkeln, och därmed möjliga informanter, var begränsat kommer jag inte att presentera dem mer ingående än att studenter från samtliga utbildningar utom idrottsvetare, polis och sjuksköterska finns representerade bland informanterna i professionsbokcirkeln. De som studerat kortast läste termin två och de som kommit längst i utbildningen läste sin sista termin.

Resultat och analys

I följande avsnitt presenteras empirin. Referat och citat från intervjuerna och fältanteckningar från observationerna presenteras parallellt. Fältanteckningarna har i efterhand bearbetats och getts en beskrivande ton. När något refererar till observationerna hänvisar jag till observation 1–4.

Läsa i ett socialt sammanhang

Läsa i bokcirkeln: ta tag i att läsa

Två informanter beskriver att de läser flera timmar i veckan. Övriga beskriver att de sällan läser skönlitteratur och fyra berättar att de läser mindre nu än vad de gjort tidigare. Jag tolkar det som att flera av dem har en längtan att läsa mer. Fyra informanter uppger att de tänkt läsa boken tidigare. Den sociala infrastrukturen för läsning (Long, 2003) syns i hur informanterna från början fått upp ögonen för boken: två beskriver att en närstående rekommenderat boken, en annan att författaren föreläst på dennes arbetsplats och andra att de stött på författaren i andra sammanhang. Informanterna beskriver att bokcirkeln skapat tillfälle att ta upp läsningen igen och hitta motivation till att läsa. I intervjuerna är det tydligt att bokcirkeln lockat informanterna att läsa och skapat möjligheter för läsning.

Social läsning i bokcirkeln: trevligt, fördjupad förståelse och gemenskap

Ordet *trevligt* återkommer och utmärker sig i beskrivningarna av att delta i professionsbokcirkeln. Flera informanter berättar att de tycker att bokcirkeln var ett bra initiativ från universitetet. Det serverades fika på alla träffar och det lyfts av informanterna som uppskattat. Majoriteten av informanterna beskriver att de var förväntansfulla inför att delta i bokcirkelträffarna och de samtal som de hoppades skulle uppstå. Flera berättar att de uppfattat boksamtalen som en gemenskap när andra i gruppen berättat att de reagerat på och tänkt på liknande saker som de själva. Exempelvis berättar B att "när jag diskuterade med de andra så sa de att de upplevde lite samma sak och det blev lite gemenskap liksom" (B). Studenterna beskriver samtalen i bokcirkeln som positiva och G berättar att gruppen "diskuterade väldigt relevanta och viktiga ämnen" (G).

H berättar i intervjun att hen tagit till sig boken bättre genom boksamtalen: "jag har tagit till mig boken mycket bättre än om jag hade läst den helt självständigt tänker jag och särskilt då när man får diskutera och jaha, såg du det på det sättet och du på det sättet" (H). B och E berättar att de fick en

fördjupad förståelse och fler upplevelser av boken genom bokcirkeln. E förklarar att läsningen först var en "snabb läsning och sen så var det klart" (E) men att det var i bokcirkelsamtalen som "det startade i gång" (E) och hen fick syn på det hen själv missat i läsningen: "det här tänkte jag inte på när jag läste den och det här tänkte jag inte på" (E).

Flera informanter berättar att samtal om boken inte bara skett på bokcirkelmötena utan även utanför dessa. I berättar:

Det kan ju väckas många tankar när man läser en bok som man sällan delar med någon annan och det gillade jag nu, att dels i grupperna men också, jag har ju en del vänner i klassen som är med och vi har ju även bollat utanför de här grupperna och pratat om det där som hände eller det där ... (I)

En majoritet av informanterna säger att de vill vara med i en bokcirkel igen trots att det inte var en fråga som ställdes. Två av informanterna, G och H, berättar att de gärna sett att det var fler träffar i bokcirkeln för att diskutera boken och lära känna varandra bättre. Det är alltså tydligt att den sociala läsningen har gett mersmak.

Bokcirkeln i förhållande till innehållet i studenternas utbildning

De samtal på tvärs över ämnen och professioner som uppstod i bokcirkeln beskriver informanterna som "väldigt intressant[a]" (D) och E berättar att "det var väldigt spännande att höra allas åsikter och tankar och hur de sen kommer vara när de väl är ute och jobbar" (E). Ungefär hälften av informanterna berättade att de sett fram emot att träffa studenter från de andra utbildningarna i bokcirkeln. Tre informanter, D, H och I, berättar att blandningen i deras grupper inte blev så stor som de önskat. De berättar att de var extra intresserade av att höra perspektiv från specifika utbildningar, vilka saknades i gruppen de tilldelades.

I och G uttrycker att de gärna hade sett mer samverkan mellan utbildningarna, vilket de saknat. Genom att mötas under utbildningarna hoppas de kunna samverka bättre i framtida arbetsliv. I berättar att det i hens utbildning har diskuterats om de ska läsa någon mer teoretisk kurs, som exempelvis kriminologi. Efter att ha deltagit i bokcirkeln tror I i stället att det skulle ge mer att läsa något tillsammans med andra utbildningar och diskutera det ihop: "[d]å tycker jag hellre att göra något sånt här, jag tänker att de här [...] nästan ger mer och bjuda in flera, från flera olika utbildningar liksom och dela perspektiv faktiskt" (I).

Flera av informanterna reflekterar över läsningen i relation till vad de läst i sin utbildning. A beskriver att läsningen i bokcirkeln skapade bättre förståelse för begrepp som behandlats i utbildningen.

[I utbildningen har jag mött] väldigt många begrepp som är svåra att fatta om man inte har ett exempel på det. Och det gör ju den här boken väldigt bra. Den sätter det här med marginalisering, klassamhälle och utsatthet, det är många sådana begrepp som får en kontext och det underlättar väldigt mycket. [...]. Vi läser hela enskilda böcker om vissa begrepp men sen [är man] ändå inte riktigt klok på dem. (A)

D berättar att hen tror att "om man ska förstå vad man ska syssla med när man är klar så tänker jag att då räcker det inte med att läsa akademiskt eller läroböcker" (D). G berättar att kurser i utbildningen gått in "ganska mycket på ojämlikheter i samhället" men beskriver att "det jag fick med mig av boken är att jag fick en närmare relation till det våldet som försiggår och ytterligare bekräftelse på att hudfärg spelar roll, ja alltså en ytterligare bekräftelse på att de orättvisorna finns och att de är" (G). H beskriver att läsningen gav en ärlig inblick i "verkligheten" (H) på ett sätt som kurslitteraturen inte alltid gjort.

Först så är det ju verkligen röster från de som har upplevt de här sakerna. Och just den här brutala ärligheten är jag inte van vid alls utan det är mycket utifrån och det kan bero på detta och detta ... så mycket teoretiskt. Den kunskapen man själv har fått har man ju antingen fått genom vänner eller vissa i klassen har sagt något särskilt de har upplevt eller så. Men ja, kurslitteraturen har varit ganska inlindad tycker jag. Javisst, det är vetenskapligt och så vidare man kanske inte kan skriva vad som helst. (H)

Majoriteten av informanterna berättar att de uppskattat att bokcirkeln var frivillig. Exempelvis ger B uttryck för den här hållningen: "jag personligen tycker inte [bokcirkeln] bör vara [obligatorisk] för då blir det bara det, akademiskt, ja men typ som ett seminarium typ." Två informanter lyfter aspekten att läsningen och bokcirkeln inte är riktade mot specifika kursmål. C beskriver att vid läsning av en skönlitterär bok till en skoluppgift ges mer fokus åt "lärandemålen och mer vad som önskas av mig, snarare än vad jag själv kanske önskar av uppgiften" (C). F pekar ut att samtal om texter i utbildningen, där kursmål finns att förhålla sig till, får en tydligare riktning och styrning och berättar att inställningen till läsningen blir mer avslappnad i bokcirkeln. F berättar vidare att hen upplevde att bokcirkeln skapade tillfälle att prata om personliga saker som kanske inte är direkt kopplade till boken. Det blev enligt F ett "mer socialt fokus" i bokcirkeln, "det blev liksom en bredare låda utav ämnen än om det hade varit examinerande med tydliga mål om vad vi ska ta upp och varför vi ska ta upp dem" (F). Det som F beskriver upplevde även jag under bokcirkelträffarna, där studenterna lyfte erfarenheter av att själv vara ung eller erfarenheter från sina egna familjer (observation 3; observation 4).

Informanterna C och H var i slutet av sina utbildningar. De beskriver att de under bokcirkelsamtalen reflekterat över skillnader mellan deras tolkningar av händelser i boken jämfört med tolkningar som uttrycktes av gruppdeltagare som studerade samma utbildning men inte studerat lika länge. H berättar att "i min grupp så var det några [...] studenter från termin fyra och bara där var det jättestor skillnad känns det som, vad man hade fått för bild och så där" (H). C lyfter:

jag märkte ju att när jag var på själva bokcirkeln så kunde jag uppleva en viss dissonans i hur jag uppfattade boken och hur många övriga uppfattade boken. Speciellt om jag jämför då med personer som också läste till [utbildning], terminer bakom så ser jag skillnader liksom på olika sätt. (C)

Jag tolkar det som att bokcirkelsamtalen för dessa studenter skapat tillfälle att reflektera över vad de fått med sig från sin utbildning.

Två andra informanter, som var i början av sin utbildning, A och E, berättar att de upplevde en nervositet inför träffarna och att de funderat på hur de skulle vara och vad de andra studenterna skulle tänka om dem. En av dem, A, beskriver att hen före bokcirkelträffarna tänkte att andra studenter, utom de i hans klass, är på en annan nivå akademiskt, särskilt de som studerat lite längre. A beskriver att hen inför träffarna tänkte "att jag måste 'measure up'" och A föreställde sig de andra studenterna som "superakademisk[a]". Efter att ha deltagit i bokcirkeln beskriver A diskussionerna i bokcirkeln som "utmanande, alltså stimulerande och lättsamt, på något sätt" och den inledande oron "släppte ganska fort". A tar med sig erfarenheten av att delta i ett sammanhang med andra studenter och känna sig tillräcklig för att vara med. Även den andra informanten som upplevt nervositet berättar att när diskussionerna väl startade i bokcirkeln kändes det bättre och hen tänkte "okej, vi alla är ändå i samma sits" (E). A:s beskrivning av att delta i bokcirkeln tolkar jag genom Long (2003) som att hen via sitt deltagande kunnat omskapa bilden av sig själv i förhållande till andra studenter och att hen växt i sin roll som student. Jag förstår det som att både A och E beskriver att de upplevde sig inkluderade i bokcirkeln och att bokcirkeln verkar fungera som en social infrastruktur (Klinenberg, 2018).

Bokcirkeln i förhållande till studenternas framtida yrkesroller

Bokcirkeln är sammansatt av yrkesgrupper som antagligen kommer att arbeta nära varandra i framtida yrkesliv. Under bokcirkelträffarna pratade studenterna om sina framtida yrkesroller och hur de förväntas agera i olika situationer utifrån respektive yrkesroll (observation 4). Majoriteten av informanterna hade med sig sin framtida yrkesroll som ett perspektiv i läsningen och informanter som inte hade det från början fick med sig det från samtalen i bokcirkeln. Flera informanter beskriver i intervjuerna hur läsningen och samtalen lett till reflektioner över deras egna agerande i en framtida yrkesroll. A, som läser sin andra termin på sin utbildning, berättar att samtalen fokuserat mer på samhället och yrkesrollerna än hen förväntat sig. B, som också läser sin andra termin, berättar att det var boksamtalen som tillförde yrkesperspektivet, vilket ledde till reflektion över att yrket väntar efter studierna.

Det blev väldigt riktigt på något sätt. Jag landade väldigt mycket i min roll som framtida [yrke] också att, oj, jag kommer ju faktiskt göra detta och det var lite läskigt men också väldigt exalterande. Jag är väldigt peppad. [...] jag tänkte inte alls på det under, när jag läste själv utan det var ju verkligen det som gruppen tillförde väldigt mycket. Just att jag, att vi blandade våra professioner, vad kan vi göra? Vad hade du gjort i den här situationen som [yrke] liksom? (B)

Flera informanter förklarar att samarbetet mellan olika yrken är något de tar med sig från bokcirkeln. G berättar att samtalen gav perspektiv på "det här med att vi behöver samverka mer för att folk inte ska falla mellan stolarna och hur vi gör det liksom" (G). I lyfte att de i gruppen pratat om vikten av en gemensam syn för att kunna arbeta tillsammans och att hen hade en förhoppning om att boksamtalen kunde leda till att de "kan försöka få ett gemensamt synsätt redan nu kanske" (I).

En bibliotekarie reflekterar kring valet av boken *Blir du ledsen om jag dör?* (Lunabba, 2023) i ett förberedande möte inför bokcirkeln. Bibliotekarien säger att bokvalet är viktigt eftersom studenterna i boken kan möta sammanhang de inte själva har erfarenheter av men som de kan ha nytta av att ha stött på när de väl kommer ut i arbetslivet (observation 2). Det kommer också fram när informanterna beskriver att läsningen gett nya perspektiv. D berättar:

När jag läste den här boken så är det ju, även om jag liksom känner till, jag känner ju till det ur ett perspektiv men jag menar att det är ju väldigt mycket som författaren och den här unge killen, alltså deras ... som jag inte har en aning om. Alltså som är helt nytt för mig. [...] jag får [...] mycket mer perspektiv. (D)

På ett bokcirkelmöte ställer bibliotekarien en fråga om huvudpersonens förtroende för samhället och om varför ingen i boken kontaktar socialtjänsten när ett barn far illa. Utifrån frågan pratar studenterna om sina framtida yrkesroller och att genom dessa yrken representera samhället. Samtalet övergår i en diskussion om den makt det ger dem i sina yrkesroller att, som en student uttrycker det, ha "hela staten i ryggen". Studenterna diskuterar även hur de, i framtida arbetsliv, kan bemöta människor som saknar förtroende för samhället (observation 3).

Flera informanter reflekterar över deltagandet i bokcirkeln i förhållande till agerande i framtida arbetsliv. H berättar att läsningen gett förståelse för individer med andra upplevelser och att det lett till reflektioner över framtida arbetsliv.

Ja, men just det här med stadsdelarna, du finns där och du är van vid det. Du vet hur det funkar, du mår inte bra eller trivs kanske inte alltid där men du vet i alla fall vad som förväntas liksom. Sen då att ta dig till andra, kanske bara en annan del av staden känns kanske helt orimligt och svårt. Det tänker jag att det är någonting som man ... har man själv inte upplevt det så tänker man liksom

inte på det. Och så här vikten av att insatser och aktiviteter och sådant faktiskt sker i alla stadsdelar i och inte bara i centrum för många kommer inte ta sig dit. (H)

G beskriver att hen tagit med sig vikten av att tro på andras berättelser och se de sociala strukturerna i samhället. Hen har stärkts i sin övertygelse om vikten av att agera på de orättvisor som finns i samhället.

Att se de här sociala strukturerna i samhället och liksom agera på det och tro på dem som berättar saker för en. Att gå in med en öppenhet och inte vara stängd. Bara för att jag inte har upplevt en sak så betyder det ju inte att det inte är så och att se att det finns många saker som händer runt omkring som inte händer mig. (G)

D förklarar att hen uppfattat att bokens handling ger exempel på otillräckligheten i samtalet och det psykiska stödet från yrkesverksamma: "jag tänker att det han beskriver, att han [författaren] är väldigt fysisk när han beskriver sin relation med den här killen". D problematiserar det psykiska stödet som yrkesverksamma som arbetar med människor ger, och uttrycker att mötet med människor behöver utgå från en helhet. Hen berättar att hen tror att pappersarbetet är otillräckligt för förändring och hen tror att en annan form av yrkesagerande krävs för förändring.

I boksamtalen och i informanternas reflektioner gick det att se att den sociala läsningen skapade reflektion kring den egna positionen och framtida agerande i arbetslivet. Utifrån hur jag förstår Bolers (1997) *läsning av vittnesmål* ser jag en förflyttning vidare från *passiv empati*, och att flera av informanterna och studenterna i observationerna visar på en förståelse för den maktposition som deras framtida yrkesroll kommer att innebära och att det får konsekvenser som kräver ett medvetet agerande och reflekterande.

Lärosätesbiblioteken och bibliotekarierna

Studenternas användning av lärosätesbiblioteket

Samtliga informanter beskriver sig själva som flitiga användare av biblioteket och pratar om biblioteket i positiva ordalag. Främst lyfter informanterna funktionen att låna böcker och att lärosätesbiblioteket erbjuder en bra studiemiljö; de använder sig alltså både av platsen och av bibliotekets medier. Lärosätesbiblioteket beskrivs även som en plats där studenterna kan få hjälp i sina studier eller digital hjälp. Två studenter, I och H, berättar att lärosätesbiblioteket erbjuder stöd i informationssökning inför uppsatsskrivning. F berättar att hen upplevde att bokcirkeln var en aktivitet som skiljde sig från vad hen annars uppfattade som biblioteket: "det var visserligen på biblioteket och organiserat av biblioteket men det var ju liksom inte i biblioteksmiljön konkret så som när man studerar på biblioteket. Eller letar böcker på ett bibliotek" (F).

Att bokcirkeln hölls på biblioteket beskriver samtliga informanter som naturligt och flera ställde motfrågan om var den annars skulle ha varit. E och G berättar att eftersom bokcirkeln hölls i bibliotekets lokal tillsammans med en bibliotekarie fick de känslan av att vara med i en riktig, seriös bokcirkel. A berättar att "jag skärper till mig lite mer på en sådan här plats". A berättar även att bokcirkeln lett till att hen fått en bredare bild av lärosätesbiblioteket. Hen har gått från att se lärosätesbiblioteket som en plats där det främst ska vara tyst, till att betrakta det som en plats där hen kan få ett utbyte av andra människor och ha givande samtal. Medverkan i bokcirkeln har lett till att A kan acceptera att andra sitter och pratar på biblioteket. Det stök som hen tidigare stöts av beskriver hen med andra ögon eftersom hen upplevt samtalens värde.

Bibliotekariernas roll i bokcirkeln

På det förberedande mötet med de bibliotekarier som ledde cirkeldiskussionerna fick bibliotekarierna med sig ett batteri med diskussionsfrågor. Frågorna fokuserade på bokens innehåll i förhållande till samhället och studenternas framtida yrke (observation 2). Genom att bibliotekarierna sedan ställde den här typen av frågor (observation 3; observation 4) styrde bibliotekarierna samtalen bort från litteraturvetenskapens fokus på litteraturanlys och den enskilda läsningen (Persson, 2015).

Flera av informanterna berättar att de uppskattade att bibliotekarierna tog ansvar för träffarna och kunde "fördjupa samtalet" (G). I de bokcirkelträffar jag observerade upplevde jag att bibliotekarien uppmuntrade och speglade vad som sagts och när samtalet stannat upp så flikade bibliotekarien in en fråga som satte i gång samtalet igen. Det här beskrivs även av A i intervjuerna: "bibliotekarien var väldigt bra på att snappa upp vad någon hade sagt och sen när samtalet höll på att ebba ut lite så kunde hon knyta an till något som någon sagt tidigare" (A). Bibliotekarien startade även mötena och höll i formen för träffarna och höll koll på tiden (observation 3; observation 4). Att det fanns en bibliotekarie med på träffarna betydde enligt D och G att de kunde slappna av, då de visste att någon tog ansvar för gruppen och att de själva inte behövde göra det. G beskriver att hen upplevde samtalen som fria och att det underlättade att hen visste ramarna; bokcirkeldeltagarna fick fritt lyfta vad de ville och bibliotekarien ställde några frågor.

Informanterna beskriver att de inte haft särskilt mycket kontakt med bibliotekarierna innan de deltog i bokcirkeln. De uttrycker att de hade en bild av bibliotekarien som någon som kan mycket om böcker och har ett stort litteraturintresse: "jag har alltid sett bibliotekarier, som aah, dom har koll på litteratur och sånt" (A). F förklarar att hen tänkte att bibliotekarien "gav lite djupare litteratursyn". C berättar att hen förväntade sig att bibliotekarien skulle bidra med "givande reflektioner och analyser och nya perspektiv" eftersom bibliotekarien har "en relativt lång utbildning men med ett helt annat fokus än som min utbildning [...] större intresse för litteratur och ett par glasögon som jag inte har tillgång till som jag gärna hade fått inblick i" (C).

Diskussion

Den sociala läsningen

Artikeln bygger på en kvalitativ studie där läsförmedling som skapar möten över utbildningsgränser vid lärosätesbibliotek undersöks. Genom att fokusera på den sociala läsningen förflyttas fokus från att enbart se det som studenterna tar med sig enskilt från läsningen till att bredare studera vilka funktioner bokcirkeln fyller för dem. Det skapar förutsättningar att besvara studiens första forskningsfråga: *Vilka funktioner fyller en ämnes- och professionsöverskridande bokcirkel på ett lärosätesbibliotek för medverkande studenter?*

Informanterna ger uttryck för en bredd av upplevelser och erfarenheter från att ha deltagit i en ämnesöverskridande bokcirkel arrangerad på ett lärosätesbibliotek: Bokcirkeln har skapat motivation att läsa för dem som annars inte läser skönlitteratur utanför sin utbildning i särskilt hög utsträckning. Flera studenter beskriver att de samtalat om boken även utanför bokcirkelmötena. Begrepp som berörts i utbildningen beskrivs av en informant efter läsningen av *Blir du ledsen om jag dör?* som lättare att förstå. En funktion för nästan samtliga informanter är att de fått upp ögonen för social läsning och de uttrycker att de vill delta i bokcirkelsammanhang igen. Mötet med andra studenter ger deltagarna möjlighet att reflektera över sig själva som studenter och vad de tagit med sig från utbildningen.

Resultatet i studien stämmer till stor del överens med tidigare forskning som rör social läsning i form av bokcirkel i allmänhet och den forskning som finns om bokcirkel och skönlitterär läsning i en lärosätesbibliotekskontext i synnerhet. Kilham och Griffiths (2017, s. 46) beskriver att samtalen i deras

material ofta startar i en fråga från bibliotekarien som övergår i att deltagare lyfter personliga och professionella reflektioner kopplade till bokens teman. Det skedde även i professionsbokcirkeln. Det personliga fick ta plats, vilket enligt Bernhardsson och Törnqvist (2022, s. 283) hör till ovanligheterna i akademien, men vilket även sker i deras observationer. Professionsbokcirkeln bjöd in till reflektion över relationella aspekter av framtida yrken, vilket också Shared Reading-metoden, som ju likaså den är ett exempel på en social läspraktik, visat sig göra (Bernhardsson & Törnqvist, 2022, s. 258). Studenterna beskriver att deltagandet i bokcirkeln gav dem fler upplevelser och en fördjupad förståelse av den lästa boken, vilket ligger i linje med tidigare forskning om social läsning (Álvarez-Álvarez, 2016; Bergman, 2018).

Studenterna uttryckte att de saknat det tvärprofessionella mötet som uppstod genom professionsbokcirkeln i den undervisning som utgår direkt från utbildningarnas utbildningsplaner. De beskriver att de upplevde dessa möten som en givande del av att delta i bokcirkeln, vilket även tidigare forskning om tvärprofessionella bokcirkelar på lärosätesbibliotek visat (Haley m. fl., 2019).

Tidigare studier om läsfrämjande arbete och bokcirkelar på lärosätesbibliotek argumenterar för att deltagande i en bokcirkel kan skapa tillfälle för studenterna att utveckla förmågor kopplade till social rättvisa (Bull & Jacobsen Kiciman, 2019; Dewan, 2013; Mansoor m. fl., 2023). Det är svårt att säga om deltagare i professionsbokcirkeln utvecklat dessa förmågor. Studenterna reflekterar utifrån bokens handling över sig själva, sin framtida roll i samhället och vilken typ av agerande som krävs för att motverka de sociala orättvisor som diskuteras i boken och under boksamtalen. Bokcirkeln bjuder alltså in till *läsning av vittnesmål* (Boler, 1997) vilket enligt Boler möjliggör en förflyttning från *passiv empati* till *empatis semiotik*. I studenternas beskrivningar av agerande i framtida arbetsliv går det även att utläsa en utvecklad antirasistisk medvetenhet vilket likaså är resultatet i Davis (2008, s. 179) studie.

Vilka studenter som väljer att delta och studentsammansättningen får betydelse för vilka reflektioner som blir möjliga. Lärosätesbibliotekets beslut att välja en verklighetsbaserad bok med lokal anknytning som bjuder in till kritisk reflektion har med största sannolikhet påverkat diskussionerna och därmed vilken roll bokcirkeln spelar för studenterna. Att bokcirkeln består av studenter som valt att i framtiden arbeta med människor som ofta befinner sig i utsatta situationer, i kombination med bibliotekariernas frågor som bjöd in till diskussioner om bokens innehåll i förhållande till samhället och studenternas framtida yrke, kan ha påverkat resultatet. Valet av bok kan även ha påverkat vilka studenter som väljer att delta. Hur lärosätesbiblioteket utformar sitt läsfrämjande arbete spelar därmed en roll för vilka funktioner som de medverkande studenterna uttrycker att bokcirkeln fyller.

Som tidigare nämnts hade informanterna vid intervju tillfället inte deltagit i bokcirkeln avslutande författarsamtal. Att en del av helhetskonceptet av att delta i just professionsbokcirkeln saknas påverkar möjligen studiens resultat. Jag anser dock att studien ändå bidrar till forskning om universitetsstudenters upplevelser av att delta i en lärosätesarrangerad bokcirkel, med det klassiska upplägget där boken först läses enskilt och sen diskuteras gemensamt i grupp. Att inkludera även betydelsen av författarsamtalet och mötet med författaren för social läsning i en lärosätesbiblioteks-kontext vore ett vidare tema för forskning inom området.

Lärosätesbiblioteket som infrastruktur för läsning, samtal och möten

Informanterna berättar att de redan använder bibliotekets resurser. Bokcirkeln lockar alltså inte nya användare till biblioteket. Det här överensstämmer med vad som framkommer i Bull och Jacobsen Kicimans (2021) intervjuer med deltagare i en bokcirkel på ett lärosätesbibliotek. Informanterna beskriver att de innan deltagandet i bokcirkeln främst nyttjat bibliotekets studieplatser och lånat

kurslitteratur. De beskriver att de uppskattat den akademiska gemenskapen som lärosätesbiblioteket erbjuder.

Vilken ny roll får lärosätesbiblioteket för studenterna som deltar i bokcirkeln?

Att lärosätesbiblioteket arrangerar bokcirkel är i sig nytt för informanterna. Bokcirkeln skapar möten med skönlitteratur och genom det möten med andra studenter i de samtal som följer på läsningen. Lärosätesbibliotekets och bibliotekariernas roll är att se till att dessa möten kommer till stånd, såväl med boken och som med de andra studenterna. En informant berättar att hans bild av biblioteket som en plats för tyst läsning på egen hand förändrats efter att ha deltagit i bokcirkeln. Han ser nu biblioteket som en plats för givande samtal. Liknande resultat visas även i Fajardos (2010) artikel om bokcirkel på lärosätesbibliotek. Där pekar hon på att bokcirkel kan medverka till att förändra uppfattningen hos deltagare om biblioteket som en plats där man hyschar på varandra, till att i stället bli en plats för gemenskap och där litteratur diskuteras. Den nya roll som lärosätesbiblioteket får beskrivs av flera informanter som mer direkt social. Bokcirkeln visar ett exempel på att det går att överbrygga de svårigheter som Gayton (2008) menar kan uppstå i balansen mellan lärosätesbibliotekets gemensamma och sociala funktion.

Lärosätesbiblioteket skapar en bokcirkel som för studenterna fyller funktioner som de uttrycker att de saknat i sina utbildningsplansstyrda utbildningar. Bokcirkeln gör att informanterna läser en bok de beskriver som ärlig och inte lika inlindad som kurslitteraturen. Bokcirkeln fungerar även som en mötesplats för studenter som annars inte har en naturlig mötesplats. Bokcirkeln fyller olika funktioner beroende på hur långt in i utbildningarna studenterna är. Två studenter, som är i början av sin utbildning, beskriver att de upplevde nervositet inför att delta i bokcirkelträffarna. Gemensamt för båda är att nervositeten släppt under träffarna och att deltagandet i bokcirkeln bidragit till upplevelsen av att vara tillräcklig för att delta i den akademiska miljön. Analysen av studenternas upplevelser visar hur lärosätesbiblioteket genom bokcirkeln skapar en välkomnande, inkluderande miljö, vilket även visats i tidigare forskning (Kilham & Griffiths, 2017, s. 46). Undersökningen har visat att bokcirkeln skapar sammanhang för möten och trygghet, vilket i sin tur synliggör lärosätets roll som social infrastruktur i Klinenbergs (2018) mening.

Bokcirkeln skapar tillfälle att möta lärosätesbibliotekets bibliotekarier på ett, för informanterna, nytt sätt. Bibliotekarierna är relativt frånvarande i informanternas beskrivningar av sin tidigare användning av biblioteket. Bibliotekarierna leder boksamtalen och de flesta informanter upplever deras medverkan som att den fördjupar samtalen och skapar en form på bokcirkelmötena som gör att de själva kan känna sig avslappnade.

Slutsatser

I artikeln analyseras ett fall av läsfrämjande verksamhet på ett lärosätesbibliotek och studien presenterar den typ av forskning som Camargo-Rojas (2024) efterlyser för att utveckla arbetet med läsfrämjande på lärosätesbibliotek. Det blir tydligt att lärosätesbiblioteket kan vara en del i arbetet med att fokusera på utbildningarna som helhet (Camargo-Rojas, 2024). Det perspektivet konkretiseras i studiens resultat. I studien ligger inte fokus på utbildningarnas lärandemål utan på studenternas upplevelser och hur läsfrämjande arbete på lärosätesbibliotek kan fungera som ett komplement till deras utbildningar.

Att generalisera utifrån observationer av endast en bokcirkel och ett relativt litet urval av informanter är riskfyllt. Det som kan sägas är dock att studiens resultat tyder på att den sociala läsningen inom professionsbokcirkeln skapar tillfällen för studenterna att läsa och reflektera över social läsning, sin utbildning, samhället och sitt agerande i ett framtida yrke. Det teoretiska perspektivet *läsningens sociala infrastruktur* (Long, 2003) synliggör professionsbokcirkeln som en del i den sociala

infrastruktur som skapar läsning och läsare. Den av lärosätesbiblioteket valda boken bjuder in till *läsning av vittnesmål* (Boler, 1997). Boler (1997) problematisering av empatiutveckling genom skönlitterär läsning visar hur bokcirkeln och bibliotekariernas agerande kan hjälpa studenterna att reflektera över sin position i framtida arbetsliv. Det öppnar upp för studenternas självreflektion, som enligt Boler (1997) förflyttar läsaren vidare från *passiv empati* till en djupare förståelse, *empatins semiotik*.

Den nya roll som lärosätesbiblioteket får för studenterna visar på den sociala funktion som lärosätesbiblioteket kan fylla. Studenterna går från att använda lärosätesbiblioteket främst för kurslitteratur och studiero till att ta del av, och uppskatta, det sociala mötet genom lärosätesbiblioteket.

Litteratur

- Álvarez-Álvarez, C. (2016). Book clubs: An ethnographic study of an innovative reading practice in Spain. *Studies in Continuing Education*, 38(2), 228–242.
<https://doi.org/10.1080/0158037X.2015.1080676>
- Andersson, A. (2017). Kunnskapens hus: Et antropologisk perspektiv på universitetsbiblioteket som sted. I A. Anderson, C. Fagerlid, H. Larsen & I. S. Straume (Red.), *Det åpna biblioteket: Forskningsbibliotek i endring* (s. 147–169). Cappelen Damm Akademisk NOASP.
<https://doi.org/10.23865/noasp.20>
- Andersson, J. (2015). *Med läsning som mål: Om metoder och forskning på det läsfrämjande området*. Statens kulturråd.
https://www.kulturradet.se/globalassets/start/publikationer/med_lasning_som_mal.pdf
- Andrén, K. (2024). *Läsfrämjande lärosätesbibliotek: En kvalitativ studie om studenters deltagande i en bokcirkel på ett lärosätesbibliotek* [Masteruppsats i Biblioteks och informationsvetenskap, Lunds universitet]. LUP Student Papers.
<https://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=9156994&fileId=9157011>
- Bakker, B. (2015). *Skönlitteratur på akademiska bibliotek: En undersökning om skönlitteraturens funktion och dess förmedling på svenska högskole- och universitetsbibliotek* [Kandidatuppsats i Biblioteks och informationsvetenskap, Högskolan i Borås]. Diva. <https://hb.diva-portal.org/smash/get/diva2:840620/FULLTEXT01.pdf>
- Bailin, K. (2011). Changes in academic library space: A case study at the University of New South Wales. *Australian Academic & Research Libraries*, 42(4), 342–359. <https://doi.org/10.1080/00048623.2011.10722245>
- Bergman, L. (2018). Läsning som passion och social praktik: Om läspraktiken i en bokcirkel. *Educare*, (1), 69–90. <https://doi.org/10.24834/educare.2018.1.4>
- Bernhardsson, K., & Törnqvist, A. C. (2022). Obduktion och mjuka texter: Shared Reading som metod på universitetet. I T. Forslid, A. Ohlsson, K. Rydbeck, K. I. Skjerdingsstad, M. Stenberg & T. M. Tangerås (Red.), *Shared Reading i Skandinavien: Forskning og praksis* (s. 257–287). ABM-media AS.
<https://skriftserien.oslomet.no/index.php/skriftserien/article/view/796/733>
- Bessman Taylor, J. (2012). Producing meaning through interaction: Book groups and the social context of reading. I A. Lang (Red.), *From codex to hypertext: reading at the turn of the twenty-first century* (s. 142–158). University of Massachusetts Press.
- Boler, M. (1997). The risks of empathy: Interrogating multiculturalism's gaze. *Cultural Studies*, 11(2), 253–273. <http://doi.org/10.1080/09502389700490141>
- Bryant, J., Matthews, G., & Walton, G. (2009). Academic libraries and social and learning space: A case study of Loughborough University Library, UK. *Journal of Librarianship and Information Science*, 41(1), 7–18. <http://doi.org/10.1177/0961000608099895>
- Bull, A., & Jacobsen Kiciman, J. (2019). Building multiple literacies through fiction-based book clubs in the academic library. *Alki: The Washington Library Association Journal*, 35(2), 23–25.
https://digitalcommons.tacoma.uw.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1045&context=library_pub
- Andrén:** *Läsfrämjande lärosätesbibliotek*

- Bull, A., & Jacobsen Kicimen, J. (2021). Engaging transfer students: A fiction book club and the transfer experience. I N. Fawley, A. Marshall & M. Robison (Red.), *Transfer student success: Academic library outreach and engagement* (s. 89–98). American Library Association.
- Camargo-Rojas, L. (2024). Recreational reading promotion and academic libraries mission: A systematic review. *Ocnos*, 23(1), 1–15. https://doi.org/10.18239/ocnos_2024.23.1.388
- Chalmers (u.å.). *Bokcirkel – "Queenie" av Candice Carty-Williams*. Hämtad den 10 januari 2024⁴ från <https://www.lib.chalmers.se/kalendarium/bokcirkel-oboc-2/>
- Dali, K. & McNiff, L. (2019). What citation patterns reveal about reading research and practice in academic libraries. *Reference Services Review*, 47(4), 570–593. <https://doi.org/10.1108/RSR-07-2019-0044>
- Davis, K. C. (2008). White book clubs and African American literature: The promise and limitations of cross-racial empathy. *Lit: Literature Interpretation Theory*, 19(2), 155–186. <https://doi.org/10.1080/10436920802107625>
- Dewan, P. (2013). Reading matters in the academic library: Taking the lead from public librarians. *Reference & User Services Quarterly*, 52(4), 309–319. <http://www.jstor.org/stable/refuserserq.52.4.309>
- Dewan, P. (2016). Economic well-being and social justice through pleasure reading. *New Library World*, 117(9/10), 557–567. <https://doi.org/10.1108/NLW-03-2016-0019>
- Elliott, J. (2007). Academic libraries and extracurricular reading promotion. *Reference & User Services Quarterly*, 46(3), 34–43. <http://www.jstor.org/stable/20864694>
- Eriksson-Zetterquist, U. & Ahrne, G. (2022). Intervjuer. I G. Ahrne & P. Svensson (Red.), *Handbok i kvalitativa metoder* (3 uppl., s. 56–78). Liber.
- Fajardo, A. (2010). Book clubs: Not just for public libraries. *College & Undergraduate Libraries*, 17(1), 65–69. <https://doi.org/10.1080/10691310903584783>
- Fangen, K. (2005). *Delta gande observation*. (1 uppl.). Liber ekonomi.
- Fichtelius, E., Persson, C., & Enarson, E. (2019). *Demokratins skattkammare: Förslag till en nationell biblioteksstrategi*. (Dnr: 6.7-2015-1181).
- Forslid, T., Helgason, J., Lenemark, C., Ohlsson A., & Steiner, A. (2017). Introduktion. I T. Forslid, J. Helgason, C. Lenemark, A. Ohlsson & A. Steiner (Red.), *Litterära värdepraktiker: Aktörer, rum, platser* (s. 9–26). Makadam.
- Gayton, J. T. (2008). Academic libraries: "Social" or "communal?" The nature and future of academic libraries. *The Journal of Academic Librarianship*, 34(1), 60–66. <http://doi.org/10.1016/j.acalib.2007.11.011>

⁴ Sidan har uppdaterats

Haley, J., Carlson McCall, R., Zomorodi, M., de Saxe Zerdan, L., Moreton, B., & Richardson, L. (2019). Interprofessional collaboration between health sciences librarians and health professions faculty to implement a book club discussion for incoming students. *Journal of the Medical Library Association*, 107(3), 403–410. <https://doi.org/10.5195/jmla.2019.563>

Hammar Chiriac, E., & Einarsson, C. (2018). *Gruppbobservationer: Teori och praktik* (3 uppl.). Studentlitteratur.

Handelshögskolan (u.å.). *Literary agenda*. Hämtad den 2 januari 2025 från <https://www.hhs.se/sv/samverkan/sse-initiatives/art-initiative/literary-agenda/>

Johansson, K. (2024). Social läsning i historisk belysning, *Läsfrämjarlyftet*. <https://digiteket.se/inspirationsartikel/social-lasning-i-historisk-belysning/>

Kilham, J. P., & Griffiths, S. P. (2017). It takes an academic village: The library's role in supporting interprofessional communication through a book club. *Medical Reference Services Quarterly*, 36(1), 42–48. <https://doi.org/10.1080/02763869.2017.1259903>

Klinenberg, E. (2018). *Palaces for the people: How social infrastructure can help fight inequality, polarization, and the decline of civic life*. Crown.

Kulturrådet (2019). *Handlingsprogram för läsfrämjande 2019. Främja läsning*. Statens kulturråd. Hämtad 2024-05-31, från https://www.kulturradet.se/globalassets/start/om-oss/strategier/dokument-strategier/framja_lasning.pdf

Kungliga biblioteket (u.å.). *Biblioteksstatistik*. Hämtad 28 maj 2024 från <https://bibstat.kb.se/reports>

Lackner, J., Luxmore, R., & Kneedler-Shorten, X. (2023). Book clubs as means of reducing library anxiety. *Journal of New Librarianship*, 8(1), 20–40. <http://doi.org/10.33011/newlibs/13/2>

Lalander, P. (2022). Observationer och etnografi. I G. Ahrne & P. Svensson (Red.), *Handbok i kvalitativa metoder* (3 uppl., s.117–138). Liber.

Long, E. (1993). Textual interpretation as collective action. I J. Boyarin (Red.), *The ethnography of reading* (s. 180–211). University of California Press.

Long, E. (2003). *Book clubs: Women and the uses of reading in everyday life*. University of Chicago Press.

Luleå tekniska universitet (2023). *LTU läser: Röstningen är avslutad*. Hämtad den 10 januari 2024⁵ från <https://www.ltu.se/ltu/lib/LTU-laser-rostningen-ar-avslutad-1.225910>

Lunabba, N. (2023). *Blir du ledsen om jag dör?* (Första pocketutgåvan). Natur & Kultur.

Malmö universitet (2024, 28 augusti). *Mau Reads: Bokcirklar för studenter* <https://mau.se/bibliotek/pa-biblioteket/utställningar-och-evenemang/mau-reads/>

⁵ Sidan har uppdaterats

Mansoor, F., Arshad, A., & Usmani, M. H. (2023). Nurturing social justice at Punjab university library, portal: *Libraries and the Academy*, 23(2), 257–268. <http://doi.org/10.1353/pla.2023.0019>

McNicol, S. (2016). Renegotiating the place of fiction in libraries through critical literacy. I S. McNicol (Red.), *Critical literacy for information professionals* (s. 3–18). Facet Publishing.

Nussbaum, M. (1995). *Poetic justice: The literary imagination and public life*. Beacon Press.

Peplow, D. (2017). *Talk about books: A study of reading groups*. Bloomsbury Academic.

Persson, M. (2015). Att läsa runtomkring texten. I M. Jönsson & A. Öhman (Red.), *Litteratur och läsning: Litteraturredidaktikens nya möjligheter* (s. 21–41). Studentlitteratur.

Prop. 2013/14:3 *Läsa för livet*.

<https://www.regeringen.se/contentassets/675c756728834af198bcd7a093cc3d84/lasa-for-livet-prop.2013143>

Rathe, B., & Blankenship, L. (2006). Recreational reading collections in academic libraries. *Collection Management*, 30(2), 73–85. https://doi.org/10.1300/J105v30n02_06

Rennstam, J., & Wästerfors, D. (2015). *Från stoff till studie: Om analysarbete i kvalitativ forskning* (1. uppl.). Studentlitteratur.

Rydbeck, K. (2013). Läsargemenskapernas komplexa landskap: Om bokcirkelbegreppet och utvecklingen av svensk bokcirkelverksamhet, med speciellt fokus på folkbibliotekens och studieförbundens cirklar. I A. Frenander & S. K. Nilsson (Red.), *Libraries, black metal and corporate finance: Current research in Nordic Library and Information Science: Selected articles from the 40th anniversary conference of the Swedish School of Library and Information Science* (s. 114–137). Högskolan i Borås.

Rydbeck, K. (2016). Reading groups in Swedish public libraries. I P. M. Rothbauer, K. I. Skjerdinstad, L. McKechnie & K. Oterholm (Red.), *Plotting the reading experience: Theory/practice/politics* (s. 233–245). Wilfrid Laurier University Press.

Rydén Gramner, A. (2021). Moving books and sensitive readers: Affective stances about fiction, film and poetry in medical education. *Communication & Medicine (Equinox Publishing Group)*, 18(1), 78–90. <https://doi.org/10.1558/cam.20400>

Säljö, R. (2014). *Lärande i praktiken: Ett sociokulturellt perspektiv* (3 uppl.). Studentlitteratur.

Trost, J. (2010). *Kvalitativa intervjuer* (4 uppl.). Studentlitteratur.

Uppsala universitet, Institutionen för ABM (u.å.). *Läsarnas cirklar: En litteratursociologisk undersökning om socialt läsande och läsargemenskaper i dagens Sverige*. Hämtad den 8 april 2024 från <https://www.abm.uu.se/forskning/pagaende-forskningsprojekt/bokcirklar/>

Vetenskapsrådet (2017). *God forskningssed*.

https://www.vr.se/download/18.2412c5311624176023d25b05/1555332112063/God-forskningssed_VR_2017.pdf

Bilaga 1

Intervjuer:

2024-03-08, Tid: 49 minuter

2024-03-08, Tid: 34 minuter

2024-03-11, Tid: 24 minuter

2024-03-11, Tid: 29 minuter

2024-03-13, Tid: 48 minuter (Videokonferens)

2024-03-13, Tid: 26 minuter (Videokonferens)

2024-03-14, Tid: 40 minuter

2024-03-14, Tid: 37 minuter

2024-03-15, Tid: 22 minuter (Videokonferens)

Observationer:

Observation 1, –Datum: 2024-02-01, Fältanteckningar

Observation 2, Datum: 2024-02-06, Fältanteckningar

Observation 3, Datum 2024-02-16, Fältanteckningar

Observation 4, Datum 2024-03-07, Fältanteckningar

Dokument:

"Förslag på diskussionsfrågor till Lunabba-bokcirkel" – Samordnande bibliotekarier för professions-bokcirkeln, Mau Reads.